

Analysis of Criteria for Originality of Architectural Works in Intellectual Property Law

Mohammad Javad Abdollahi¹, Maryam Sharifi Renani^{2*}, Reza Arabzadeh³

1. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law and Economics, Khomeinishahr Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran
2. Ph.D. Student in Private Law, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Esfahan University, Isfahan, Iran
3. Ph.D. Student in Private Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

(Received: September 15, 2020 ; Accepted: January 4, 2021)

Abstract

Architectural works have been protected as one of the most important fields of art in international documents (such as Article 1, paragraph 2, of the Berne Convention) and the law of different countries (such as Article 7, paragraph 2 of the Law on the Protection of Authors, Writers and Artists of Iran). In practice, it faces several serious challenges such as analyzing the concept of the building, separating the original work (plan) from the building, and analyzing the element of originality. In the present article, we have attempted to analyze the element of originality as one of the pillars of a work that can be supported in the field of architecture. The most important criteria of originality in architectural works can be called non-functional criterion, dissection criterion and absolute criterion. However, due to the lack of any of these criteria, there are also sub-criteria that can help the judge in this respect. The analysis of each of these main and sub-criteria ultimately leads us to the conclusion that there is no superior or absolute criterion.

Keywords

Artistic work ,architectural work, originality, idea expression dichotomy, structure.

* Corresponding Author ,Email: sharifim88@yahoo.com

تحلیل معیارهای احراز اصالت آثار معماری در حقوق مالکیت فکری

محمدجواد عبداللهی^۱، مریم شریفی رنانی^{۲*}، رضا عربزاده^۳

۱. استادیار، گروه حقوق، دانشکده حقوق و اقتصاد، واحد خمینی شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران
۲. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
۳. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۲۵ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۱۵)

چکیده

آثار معماری به منزله یکی از عرصه‌های مهم هنری در اسناد بین‌المللی (همچون بند ۱ ماده ۲ کنوانسیون برن) و حقوق کشورهای مختلف (مانند بند ۷ ماده ۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان ایران) مورد حمایت قرار گرفته‌اند. اما این حمایت در عمل با چند چالش جدی - همچون تحلیل مفهوم ساختمان، تفکیک اثر اولیه (نقشه) از ساختمان، تحلیل عنصر اصالت - مواجه است. در تحقیق حاضر سعی شد عنصر اصالت به مثابه یکی از ارکان اثر قابل حمایت در مخلوقات حوزه معماری تحلیل شود. مهم‌ترین معیارهای اصالت در آثار معماری معیار عدم کارکرد، معیار تجزیه، و معیار مطلق هستند. اما به دلیل نقصان هر یک از این معیارها معیارهای فرعی نیز وجود دارند که می‌توانند در این مسیر به قاضی کمک کنند. تحلیل هر یک از این معیارهای اصلی و فرعی در نهایت محققان را به این نتیجه رهنمون کرد که هیچ معیار برتر و مطلق وجود ندارد.

کلیدواژگان

اثر معماری، اثر هنری، اصالت، تفکیک ایده از بیان، سازه.

مقدمه

اگرچه حمایت از مخلوقات هنر معماری، همچون هنرهای دیگر، مورد قبول نظام‌های حقوقی گوناگون قرار گرفته است، در این زمینه به لحاظ نظری تردیدهای جدی وجود داشته است. ابتدا برخی از حقوقدانان و نظریه‌پردازان ذاتاً این دسته از آثار را تحت شمول نظام‌های حمایتی نمی‌دانستند. این موضوع ناشی از ویژگی‌های خاص آثار معماری و همچنین تنوع مصادیق این حوزه است. آنچه حمایت از آثار معماری را با دشواری مواجه می‌کند این است که بسیاری از سازه‌های معماری صرفاً جنبه کاربردی داشته‌اند و سازندگان این آثار کمترین خلاقیتی به کار نبرده‌اند.

نکته دیگر دو مرحله بودن خلق آثار معماری است. طبق یک اصل پذیرفته‌شده در حقوق مالکیت فکری، صرف ایده مورد حمایت نیست. بنابراین، این سؤال مطرح می‌شود که آیا طرح اولیه یک اثر معماری به لحاظ اینکه در عالم خارج ملموس است قابلیت حمایت دارد یا اینکه چون صرفاً ایده اثری است که کماکان به وجود نیامده است مشمول نظامات حمایتی حقوق مالکیت فکری نیست.

در تحقیق حاضر، پس از تعریف آثار معماری و تحلیل مفهوم اصالت، لزوم یا عدم لزوم حمایت از آثار معماری بررسی و معیارهای گوناگون اصالت مطالعه شد. ابتدا سه معیار عدم کارکرد، معیار تجزیه، و معیار مطلق به منزله معیارهای اصلی در رویه قضایی ایالات متحده آمریکا معرفی و بررسی می‌شوند و پس از آن معیارهای فرعی یا تکمیلی معرفی می‌شوند.

تعریف اثر معماری

معماری هنر است. از این رو آثار معماری در حقوق مالکیت فکری از مصادیق آثار هنری-تجسمی قلمداد شده‌اند (جعفری و یوسف‌پور ۱۳۹۴: ۱۵). اثر معماری نیز آفرینشی در حوزه هنر ساخت ساختمان و پل و سازه‌های مشابه آن‌هاست. آفرینش‌های متشکل از پلان‌ها، طرح‌ها، ترسیمات، و مدل‌ها که اساس این سازه‌ها و ساختمان‌ها، پل‌ها و سازه‌های مشابه که تکمیل شده‌اند را تشکیل می‌دهند، همه و همه، اثر معماری تلقی می‌شوند (میرحسینی ۱۳۸۵: ۲۵۳). اثر معماری، که ما نیز آن را حسب مألوف قانون‌گذاران اثری هنری می‌دانیم، از تلفیق ایده و مهارت و تخصص و کار و تلاش خالق آن به وجود می‌آید که با روش خاصی با هم ترکیب شده و در قالب مادی اثر

تبلور یافته است (Mann & Denoncourt 2009: 708). ماده ۱۲۲۵ قانون مدنی فدرال روسیه آثار هنری زائیده تلاش ذهن بشر را شایسته حمایت معرفی می‌کند. معماری همیشه به عنوان نوعی هنر تلقی شده است. بنابراین، نتیجه فعالیت و کار خلاقانه معمار می‌تواند موضوع حمایت مالکیت فکری قرار گیرد. به هر تقدیر، به باور نویسندگان، اختلاف در زمینه تعلق آثار معماری به حوزه آثار هنری، هم در سطح قانون‌گذاری هم نزد نظریه‌پردازان، مدت‌هاست رنک باخته است (Zhilskiy et al. 2019: 7). واژه آثار معماری در فهرست غیرفراگیر آثار ادبی و هنری بند ۱ ماده ۲ کنوانسیون برن^۱ نیز وجود دارد.

انواع آثار معماری

نظر به حمایت قانون‌گذار از آثار اصیل معماری و اعطای حقوق انحصاری به پدیدآورندگان و نیز ابهام در برخی از این آثار، ایضاً اقسام آثار معماری موجه می‌نماید. نویسنده‌ای ادعا کرده بیشترین پرونده‌های دادگاه‌های روسیه در حوزه نقض حق مالکیت آثار معماری بر سر اختلاف در تعریف اقسام آثار معماری است (Zhilskiy et al. 2019: 7). در زمینه معماری نه تنها نقشه و کروکی و ماکت اثر معماری، بلکه خود آثار معماری - یعنی ساختمان‌هایی که بر مبنای نقشه معماری ساخته می‌شوند - نیز مورد حمایت‌اند. برخی قوانین در این زمینه ساکت‌اند. اما، به لحاظ منطقی، به نظر می‌رسد راه‌حل اشاره‌شده حاکم است (کلمبه ۱۳۹۰: ۵۰). در حقوق داخلی، با توجه به بند ۷ ماده ۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، اثر معماری از قبیل طرح و نقشه ساختمان از آثار قابل حمایت معرفی شده است. بر اساس بند ۷ ماده ۲ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان، طرح و نقشه ساختمان قابل حمایت است. بر اساس بند ۲ ماده ۲ لایحه حمایت از مالکیت فکری، در اجرای ماده ۱۴۱ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، آثار معماری که در جمهوری اسلامی ایران بنا شده‌اند و سایر آثار هنری گنجانده شده در یک ساختمان و دیگر بناهای واقع در ایران مشمول حمایت قانون کپی‌رایت است. با توجه به بند ۱۱ ماده ۷ لایحه یادشده اثر معماری، خواه به صورت بنا خواه به صورت ماکت، از آثار قابل حمایت‌اند. ماده

1. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Sept. 9, 1886, as revised at Paris on July 24, 1971 and amended in 1979, S. Treat Do. No. 99-27 828 U.N.T.S 221.

۸ قانون کپی‌رایت جمهوری آلبانی آثار مورد حمایت معماری را عبارت از نقشه‌ها^۱، طرح‌ها^۲، اشکال اولیه در مقیاس کوچک^۳، و ترسیمات^۴ در زمینه پروژه‌های معماری معرفی می‌کند. قانون مالکیت فکری فرانسه^۵ و قانون کپی‌رایت و حقوق مرتبط سوئیس^۶ و آلمان^۷ هم، بدون ارائه تعریفی از آثار معماری یا ذکر مصادیق، آثار معماری را قابل حمایت می‌دانند. بند ۱۴ ماده ۴ قانون استونی در بیانی جامع‌تر، علاوه بر مصادیق یادشده، طرح اولیه^۸ و هر شکل و فرم پیش‌ساخته برای پروژه معماری را نیز قابل حمایت تلقی می‌کند.^۹

قانون کپی‌رایت طرح‌ها و اختراعات ۱۹۸۸ انگلستان^{۱۰} به‌صراحت به حمایت از طرح‌ها^{۱۱} و نقشه‌های معماری^{۱۲} ذیل عنوان آثار هنری و گرافیک اشاره کرده است. در اصلاحات بعدی این قانون، از اثر معماری به عنوان یک ساختمان یا الگویی برای یک ساختمان تعبیر شده است (Mann 2010: 734). قانون حمایت کپی‌رایت از آثار معماری آمریکا^{۱۳} (AWCPA) به منظور هم‌گام‌سازی قوانین داخلی آمریکا با مقررات کنوانسیون برن به تصویب کنگره رسید^{۱۴} و بعدها در اصلاحات سال ۲۰۱۲ تعریف گسترده‌تری از آثار مورد حمایت معماری در این قانون ارائه شد؛ طوری که گستره آثار مورد حمایت معماری به طرح ساختمان، شامل شکل و فرم کلی ساختمان، و همچنین

1. drawings
2. plans
3. sketches of small scale nature
4. graphic
5. Article L 112-2
6. Federal Act on Copyright and Related Rights (Copyright Act, CopA) of 9 October 1992 (Status as of 1 April 2020)
7. Act on Copyright and Related Rights (Copyright Act) Copyright Act of 9 September 1965 (Federal Law Gazette Part I, p. 1273), as last amended by Article 8 of the Act of 1 October 2013 (Federal Law Gazette Part I, p. 3714)
8. scheme
9. Estonian Copyright Act
10. Copyright, Design, and Patent Act 1988
11. architectural plans
12. architectural drawings
13. Architectural Works Copyright Protection Act (AWCPA)
14. Congress added protection for architectural works to comply with Berne Convention standards, a World Intellectual Property Organization (WIPO) administered treaty. H.R. REP. NO. 101-735, at 20-21, *reprinted in* 1990 U.S.C.C.A.N. 6935, 6951-52. Copyright protection gives the owner the exclusive right to reproduce the copyrighted work, to prepare derivative works, and to distribute copies of the copyrighted work for a limited period of time. 17 U.S.C. § 106 (2012).

ترتیب اجزای مختلف و نحوه ترکیب بندی فضاها و عناصر موجود در طرح ساختمان توسعه یافت (Bradberry 2015: 271). تا قبل از تصویب قانون سال ۱۹۹۰، کنگره نقشه‌های معماری را تحت عناوین آثار تصویری یا گرافیکی قرار می‌داد. اما در خصوص آثار فیزیکی حاصل از آن نقشه‌ها، مانند ساختمان‌ها، تحت یک موضوع مورد حمایت صراحتی نداشت.^۱ آثار فیزیکی معماری تا قبل از تصویب قانون ۱۹۹۰ تلویحاً در دسته آثار تجسمی قرار می‌گرفتند. طبق قانون کپی‌رایت، چنانچه اثر تجسمی کارکرد خاصی داشته باشد و فقط برای به نمایش گذاشتن شکل ظاهری آن ایجاد نشده باشد، در دسته نمونه‌های کاربردی قرار می‌گیرد و بر این مبنا نمود فیزیکی آثار معماری در دسته نمونه‌های دارای کاربرد قابل طبقه‌بندی بود^۲ (Bradberry 2015: 276).

در پرونده استوین بردفورد علیه وال‌پوینت پروپرتیز لیمیتد^۳ قاضی اظهار داشت قرارداد لیسانس میان طرفین دلالتی بر مجوز استفاده لیسانس‌گیرنده از نقشه‌های ساختمان ندارد و این مجوز محدود به استفاده وی از طرح اولیه است و پرداخت حق امتیاز از سوی لیسانس‌گیرنده فقط برای استفاده از طرح اولیه گواه این دلالت است^۴ (Mann 2010: 737). در پرونده میکل علیه ماوفه^۵ قاضی ضمن تفکیک و شناسایی طرح اولیه و طرح ثانویه برای توسعه ساختمان، به عنوان دو اثر مستقل، اظهار داشت ویژگی‌های منحصربه‌فرد طرح یک ساختمان حتی در توسعه‌های آتی همان ساختمان نیز نمی‌تواند بدون مجوز از سوی پدیدآورنده آن مورد استفاده قرار گیرد^۶ (Mann 2010: 737).

تعریف ساختمان

دادگاه‌ها در تعریف ماهیت مبهم کلمه ساختمان با چالش‌هایی روبه‌رو بودند. مثلاً این پرسش مطرح بود که پارک فنوی، که یکی از آثار بزرگ معماری طراحی شده تا آن روز تلقی می‌شد، آیا به

1. See H.R. REP. NO. 101-735, at 19 (1990), *reprinted in* 1990 U.S.C.C.A.N. 6935, 6951 (This provision ... create[s] a new category of protected subject matter: 'architectural works').

۲. این در حالی است که قضات نمونه‌های کاربردی را از شمول حمایت کپی‌رایت خارج می‌دانستند و نویسندگان حقوقی حمایت‌های انحصاری و طولانی‌مدت از نمونه‌های کاربردی را سبب توقف روند پیشرفت و رقابت ارزیابی می‌کردند

(Bradberry 2015: 276).

3. *Stovin-Bradford v Volpoint Properties Ltd* (1971)

4. [1971] Ch 1007, [1971] 3 All ER 570, [1971] 3 WLR 256, CA.

5. *Meikle v Maufe* (1941)

6. [1941] 3 All ER 144

صرف نداشتن سقف از شمول واژه ساختمان خارج است یا خیر؟^۱ اختلاف میان شرکت وید علیه استاک دیزاین^۲ از همین قسم بود. در این پرونده دادگاه برای تصمیم‌گیری درباره اینکه آیا کیوسک‌های طراحی شده برای نمایش و فروش اجناس داخل سازه‌های تجاری ساختمان محسوب می‌شوند یا خیر بر سر دوراهی قرار گرفت (Shipty 2010: 43). اگرچه وید درصدد ثبت اثر خویش به عنوان اثر معماری بود، اداره کپی‌رایت امریکا، با رد تقاضای وی، اظهار داشت ساختاری که در دل ساختار پیشین برای فروش اجناس طراحی شده است نمی‌تواند موضوع تقاضای ثبت اثر هنری واقع شود.

وید با طرح شکایت در دادگاه اظهار داشت تعریف اداره کپی‌رایت از کلمه ساختمان مضیق است. در مقابل استاک نیز یادآور شد اگرچه واژه ساختمان دارای طبیعتی مبهم است، آنچه مسلم به نظر می‌رسد عدم تمایل کنگره از استعمال واژه ساختمان در مصوبه مورد بحث به حمایت از کلیه سازه‌های سه‌بعدی است (Shipty 2010: 11). دادگاه دریافت پذیرش استدلال خواهان مبنی بر قابل حمایت بودن هر سازه سه‌بعدی طراحی شده به دست انسان چنان طیف وسیعی از سازه‌ها را دربرمی‌گیرد که استعمال لفظ ساختمان از سوی قانون‌گذار را پوچ می‌سازد.

مستظهر بر این طرز تلقی، دادگاه اعلام کرد تعریف اداره کپی‌رایت امریکا از واژه ساختمان تعریفی معقول است و کیوسک‌های داخل فروشگاه را نمی‌توان قابل حمایت دانست (Shipty 2010: 27). در مقابل، دادگاه در پرونده موزر پیلون نلسون آرکیتهکس علیه شرکت اچ.ان.تی.بی.^۳ اعلام کرد طراحی یک گاراژ جدید در پارکینگ دانشگاه اثری است قابل حمایت.^۴ شاکیان، که در مناقصه عمومی فرصت خوبی را برای طراحی یک گاراژ از دست داده بودند، ادعا کردند متهمان طرح آنان را برای تأسیس گاراژ، با ایجاد تغییراتی در آن، به عنوان طرح خود برای شرکت در مناقصه ارسال کرده‌اند. دادگاه، ضمن رد دفاع خواندگان مبنی بر عدم شمول واژه ساختمان بر گاراژ، اظهار داشت اگرچه گاراژ مانند خانه و مغازه و ساختمان اداری قابل سکونت انسان نیست، محلی دائمی و ثابت است و با واژه

1. 29 F. Supp. 2d 44 (D. Mass. 1998)

2. Viad Corp v Stak Design, Inc. (2005)

3. Moser Pilon Nelson Architects v. HNTB Corp (2005)

4. 80 U.S.P.Q.2d (BNA) 1085 (D. Conn. 2006)

آلاچیق‌های باغی^۱، که در ماده قانونی مورد بحث قابل حمایت معرفی شده‌اند، قابل تطبیق به نظر می‌رسد (Shipley 2010: 27). قاضی پرونده پتریت هومز علیه فورست ریور هوسینگ^۲ با این سؤال روبه‌رو شد که آیا خانه‌های مدولار^۳ مشمول عنوان ساختمان هستند یا خیر؟ (Shipley 2010: 49). خواننده اظهار کرد اداره کپی‌رایت امریکا، ضمن تبیین عدم شمول عنوان ساختمان بر خانه‌های سیار و متحرک، بر عدم حمایت مالکیت فکری از این سازه‌ها تصریح دارد.

بنابراین حمایت از خانه‌های مدولار نیز بر پایه همین استدلال فاقد وجاهت است. دادگاه، که قائل به تمایز میان این دو نوع سازه بود، اظهار داشت در ساختمان بودن سازه‌های خواهان، اگرچه برخی دارای پی‌ریزی و برخی فاقد پی‌ریزی هستند، تردیدی وجود ندارد. چون پناهگاه‌هایی ثابت و دائمی برای سکنی‌گزیدن محسوب می‌شوند و فساد قیاس این سازه‌ها با سازه‌های متحرک بر دادگاه آشکار است^۴ (Shipley 2010: 50).

همچنین دادگاه در پاسخ به این سؤال که آیا اثر معماری جهت برخورداری از حمایت قانونی لزوماً باید دارای ساختاری مستقل باشد یا خیر^۵ اعلام کرد فروشگاه‌هایی که در یک مرکز خرید محاط است اثر مورد حمایت تلقی نمی‌شود؛ حتی اگر خود مرکز خرید مورد حمایت باشد^۶ (Shipley 2010: 13).

1. garden pavilion

2. Patriot Homes, Inc. v. Forest River Housing Inc. (2008)

۳. ساختمان مدولار به بنایی گفته می‌شود که در یک کارخانه ساخته می‌شود و سپس قسمت‌های مختلف آن برای سرهم شدن و تشکیل سازه‌ای واحد به هر سایت پروژه منتقل می‌شود. این ساختمان‌ها همانند خانه‌های سیار این‌گونه نیستند که به پشت یک خودرو بسته شده باشند و به مکان دیگری منتقل شوند. منظور از قابلیت جابه‌جایی محصولات مدولار تأکید بر این مطلب است که مانند خانه‌های سنتی ساز در زمین استقرار خود برپا نشده و فقط قطعاتی که در کارخانه طراحی و ساخته شده‌اند در این مکان مونتاژ می‌شوند؛ هرچند این ابنیه به طور دائمی روی یک زمین خاص نمی‌نشینند و طبق قوانین و تبصره‌هایی می‌توانند به مکان دیگری انتقال یابند.

4. 548 F. Supp. 2d 647, 649 (N.D. Ind. 2008)

5. Yankee Candle Co. v. New England Candle Co (1998)

۶. رأی یادشده مورد انتقاد بسیاری از نویسندگان در امریکا قرار گرفت. عمده‌ترین اعتراضات به این تصمیم متکی بر این پرسش اساسی بود که چگونه می‌توان صرف قرارگیری یک سازه در سازه بزرگ‌تر را دلیل محرومیت از حمایت مالکیت فکری دانست؟ (Shipley 2010: 13).

تعریف اثر اصیل

در هنرهای تجسمی اصالت مفهومی خاص دارد. همانند آثار موسیقایی، در هنرهای تجسمی نیز اثر مستقیم با احساس مرتبط است. با این حال، طرح یک اثر مرتبط با هنرهای تجسمی، نظیر طرح و نقشه اولیه، خود، می‌تواند اثری مستقل به شمار آید که به تنهایی و مستقل از اثر نهایی مورد حمایت قرار گیرد. بنابراین، از آنجا که مرحله مقدماتی وجود ندارد، اثر تجسمی در محتوا و نحوه ارائه است که شکل می‌گیرد. همین جاست که ویژگی این‌گونه آثار در ارتباط با مفهوم اصالت مشخص می‌شود^۱ (زرکلام ۱۳۸۸: ۵۰).

بند ۱۴ ماده ۱ لایحه حمایت از مالکیت فکری (در اجرای ماده ۱۴۱ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی) بدون آنکه میان اصالت انواع آثار مورد حمایت تفکیک قائل باشد اعلام می‌کند: «اثر از خلاقیت پدیدآورنده ناشی شده باشد و برگردان (کپی) از اثر دیگری نباشد، هرچند از لحاظ موضوع، محتوا، یا شکل جدید نباشد».

دادگاه عالی اسپانیا^۲ در مقام ایجاد قاعده‌ای الزام‌آور برای سایر دادگاه‌ها اعلام کرد صرف وجود جنبه‌های زیباشناختی در اثر معماری لزوماً به معنای قابل حمایت بودن آن نیست. لازم است اثر منحصربه‌فرد باشد و این صفت محقق نمی‌شود مگر در فرض وجود عنصر یا ویژگی‌ای کاملاً متمایزکننده که اثر را از آثار قبلی ممتاز سازد. همچنین، گفته شده است اصالت از زیرکی، خلاقیتی قابل توجه، و دیدگاه‌های ژرف برخاسته است؛ عناصری که اگر با هم ترکیب شوند می‌توانند به ایجاد اثری کاملاً جدید منجر شوند یا اثری که از قبل وجود داشته است منها از دیدگاهی کاملاً متفاوت (Shareef 2018: 1). در مقابل، برخی نویسندگان با دیدگاهی مضیق بر این باورند که صرف کیفیت، وجود جنبه‌های زیباشناختی، منحصربه‌فرد بودن اثر، و نبوغ پدیدآورنده لزوماً مثبت

۱. در واقع در زمینه آثار تجسمی، برخلاف آثار ادبی و آثار موسیقایی، اجرای شخصی اثر تعیین‌کننده اصالت آن است. هیچ اثر تجسمی بدون اجرای شخصی مورد حمایت نخواهد بود و از لحظه‌ای که این اجرا احراز شود نمی‌توان حمایت از اثر را منتفی دانست. اصالت با ویژگی‌های آثار تجسمی، نظیر آثار معماری، هماهنگی دارد. شخصیت پدیدآورنده و اجرای شخصی به راحتی در این‌گونه آثار متجلی می‌شود (زرکلام ۱۳۸۸).

2. Spanish Supreme Court Rules on Originality for Architectural Works, Patricia Mariscal (Elzaburu)/ May 21, 2017.

اصالت اثر نیستند (Greenstreet & Klingaman 2000: 178). این در حالی است که قاضی پترسون در جریان پرونده‌ای قدیمی^۱ اظهار کرد واژه اصیل لزوماً بدان معنا نیست که اثر هنری باید بیان اندیشه‌ای کاملاً خلاقانه باشد^۲ (Mann 2010: 735). قاضی در پرونده فیست علیه شرکت رورال تلفن سرویس^۳ در تعریف اثر اصیل اظهار کرد اثری که از اثر دیگر کپی‌برداری نشده باشد یا حداقلی از میزان خلاقیت در آن مشهود باشد^۴ (Kim 2018: 308). همچنین قاضی در پرونده فیست علیه شرکت رورال تلفن سرویس تأکید کرد برخورداری معمار از حمایت کپی‌رایت تنها به دلیل اصالت اثر اوست نه به دلیل کار سخت و تلاش وی (Kim 2018: 307). تشتت میان قضات و نویسندگان در تعریف اثر اصیل معماری اگرچه پایان‌نپذیرفته است، ضرورت وجود یک مشخصه هنری^۵ جهت بهره‌مندی از حمایت قانونی مورد وفاق است (Mann 2010: 734).

سرانجام نویسندگان در نظام حقوقی سویل بر این باورند که معیار احراز اصالت آثار، به‌رغم ترسیم چارچوب کپی‌رایت در حقوق بین‌الملل، نهایتاً از موضوعات حقوق ملی خواهد بود؛ موضوعی که در پرونده اینفویک علیه دانسکه^۶، مطرح‌شده در دیوان دادگستری اتحادیه اروپا^۷، نیز مطمح نظر محکمه قرار گرفت (Margoni 2016: 2). بر مبنای دیدگاه دیوان دادگستری اتحادیه اروپا، سطح پایین یا بالایی از اصالت اثر به منزله شرط حمایت از آن و استانداردهای مورد آزمایش جهت احراز اصالت و عناصری که سازنده مفهوم «آفرینش فکری اصیل» هستند همگی از موارد مربوط به قانون‌گذاری داخلی کشورها و تفسیر دادگاه‌های ملی از آن قوانین است (Gervais 2002: 14). نویسندگانی دیگر نیز بدون آنکه در مقام ایضاح مطلب برآیند اظهار کرده‌اند در نظام سویل‌لا در مقایسه با کشورهای کامن‌لایی سطوح کمتری از اصالت جهت حمایت از آثار مورد نیاز است^۸ (Goldstein & Hugenholtz 2013: 380).

1. in *University of London Press v University Tutorial Press* (1916)
2. ... that the word "original" does not necessarily mean that the work must be the expression of inventive thought.
3. *Feist v. Rural Telephone Service Company* (1991)
4. describing an "original" work as one that has not been copied from another and one that has a minimal amount of creativity.
5. artistic character "international copyright landscape is sketched out, showing that the standard of originality has ultimately always been a matter of national law".
6. *Infopaq International v. Danske Dagblades Forening* [2009]
7. Court of Justice of the European Union (ECJ)
8. Historically, a rather low level of originality can be seen also in civil law countries

تفکیک ایده از بیان در آثار معماری

ماده 1-112-1 قانون مالکیت فکری فرانسه پیش از آنکه مصادیق اثر ادبی و هنری را بیان کند اعلام می‌کند: «مقررات این قانون از حقوق پدیدآورندگان همه آثار فکری از هر نوع و دارای هر شکل و ارزش و هدفی که باشند حمایت می‌کند» و بدین سان اعلام می‌کند نباید حمایت قانون را از آثار ادبی و هنری به لحاظ نوع و شکل و نحوه بیان خاص آن‌ها دریغ کرد. ماده ۱ قانون ۱۳۴۸ نیز به هر پدیده ادبی و هنری «... بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان یا ظهور یا ایجاد آن به کار رفته است» اثر اطلاق می‌کند و ماده ۲ نیز عدم تأثیر شکل و نحوه بیان اثر را در حمایت قانون تأیید کرده است (حسینی نیک ۱۳۹۲: ۴۹). بخش دوم الگوی ۱۹۸۲ یونسکو- وایپو^۱ نیز اشکال معماری^۲ را، که نوعی بیان ایده‌های معماری محسوب می‌شوند، قابل حمایت معرفی می‌کند^۳ (Mann 2010: 734).

دادگاه در پرونده شاین علیه چایلدز^۴ اظهار کرد شعبه دوم بارها به درستی خاطر نشان کرده است نقشه‌هایی که بیان ایده‌های خلاقانه محسوب می‌شوند، حتی اگر فاقد تفصیل لازم برای ساخت و ساز باشند، ممکن است مورد حمایت قرار بگیرند؛ استدلالی که بعدها مبنای اصدار آرای زیادی در امریکا شد^۵ (Shipley 2010: 25).

در پرونده‌ای که در سال ۲۰۱۸ در دیوان داوری مسکو مطرح شد^۶ قاضی اظهار کرد صرف ایده ساخت و ساز راجع به ساختمان موضوع حمایت قرار نمی‌گیرد. آنچه مورد حمایت است مستندات است که راه‌حل‌های معماری و بیان ایده در آن متجلی است. رأی یادشده که بر مبنای بخش ۲ ماده ۴۸ قانون برنامه‌ریزی شهری روسیه^۷ صادر شد از آرای مهمی بود که بار دیگر بر اهمیت تفکیک ایده از بیان در آثار معماری صحنه نهاد (Zhilskiy et al. 2019: 2). قاضی در پرونده جونز علیه

1. UNESCO-WIPO Model Provisions (1982)

2. architectural forms

۳. بدیهی است منظور از شکل اثر فقط تجسم ایده معماری بر ایجاد یک ساختمان نیست؛ بلکه حتی انعکاس ایده و طرح یا پلان ساختمان روی کاغذ شامل عنوان شکل و قالب خواهد بود.

4. Shine v. Childs (2005)

5. Attia v. Society of the New York Hosp (1999) and Sparaco v. Lawler, Matusky, Skelly, Engineers LLP (2002)

6. Zapsib electro engineering v. FGC UES (2015)

7. Town Planning Code of the Russian Federation (2004)

لندن بورو آو تاور هملتس^۱ با تأکید بر لزوم حمایت از شکل بیان ایده و نه خود ایده اظهار کرد این روش مفاهیم و ایده‌های معماری را تشویق می‌کند و موجب ترغیب معماران و طراحان به خلق آثار جدید می‌شود (Mann & Denoncourt 2009: 708).

همچنین رأی دادگاه در پرونده شرکت کنریک علیه شرکت لاورنس^۲ نشان می‌دهد هر چه ایده‌های بیان‌شده در اثر بیشتر باشد احراز اصالت آن سهل‌تر و اثبات موارد نقض آن در آثار بعدی با صعوبت کمتری روبه‌رو خواهد بود (Mann & Denoncourt 2009: 708). در پرونده جونز، خواهان به سفارش خواننده جهت توسعه مشاغلی هشتاد خانه جدید طراحی کرد. قبل از آنکه لندن تاور موفق به توسعه مشاغل مورد نظر خود شود دچار ورشکستگی شد. جونز، ضمن اقامه دعوا علیه لندن بورو آو تاور هملتس، به دلیل کپی‌برداری از طرح‌های اولیه معماری خانه‌ها، اظهار کرد کپی‌برداری از این طرح‌ها بدون اعطای مجوز از سوی وی صورت گرفته است. به‌رغم وجود شباهت‌های ظاهری میان طرح‌ها، ادعای خواهان رد شد. قاضی اظهار کرد اصل بر این است که معماران به اقتباس از یک اثر معماری مورد حمایت مجازند و مادام که این اقتباس عنوان کپی‌برداری به خود نگیرد نقض حق محسوب نمی‌شود.^۳ قاضی اعلام کرد حمایت از شکل و قالبی که ایده در آن بیان می‌شود باقی می‌ماند و این حمایت به خود ایده تسری نمی‌یابد^۴ (Mann 2010: 734).

لزوم احراز اصالت اثر معماری و چالش‌های فرارو

محققان بر این باورند که ایجاد مکانیسمی منسجم و یکپارچه برای حمایت از نتایج فعالیت‌های خلاقانه معماران مستلزم ادغام مفاهیم اساسی معماری و ایضاح چارچوب‌های مفهومی و ساختاری مورد استفاده در مراحل عملیات معماری در متون قانونی است. رجوع قاضی در تفسیر مفاهیمی از قبیل ایده اثر معماری، طراحی معماری، نقشه معماری، اجرای طرح معماری، ساخت و تولید اثر، و

1. Jones v. London Borough of Tower Hamlets (2001)

2. Kenrick Co v. Lawrence Co (1890)

3. [2001] R.P.C. 23

۴. وی در بیان توالی فاسد حمایت از ایده‌ها اظهار کرد همان‌طور که کپی‌برداری نامشروع از آثار معماری با ممنوعیت

قانونی روبه‌روست، لازم است اقتباس و توسعه طرح‌های معماری، هرچند بر پایه طرح‌های قبلی، به گونه‌ای مورد

تشویق قرار گیرد تا از انسداد خلاقیت بعدی معماران جلوگیری شود (Mann 2010: 734).

غیره به متخصصان این رشته ممکن است قاضی را با آراییی از سوی این متخصصان مواجه سازد که با اصول و قواعد حقوق مالکیت فکری تنافی داشته باشد؛ علاوه بر آنکه مطالعه آماری بر پرونده‌های مطرح در دادگاه‌های روسیه نشان می‌دهد بیشترین حجم اختلافات در زمینه آثار معماری ناشی از ابهام در واژه‌های ایده، طرح، نقشه، مستندات طرح، و غیره بوده است (Zhilskiy et al. 2019: 1). در بیان کارکرد حمایت از آثار معماری گفته شده است اگرچه اثر کوتاه‌مدت قانون کپی‌رایت در حمایت از این آثار جلب منافع اقتصادی معماران است، آنچه در درازمدت از چنین حمایتی به ثمر می‌نشیند تقویت علاقه عمومی و تحریک به خلق آثار جدیدتر است (Zakolski 2014: 182). اغلب حقوقدانان در لزوم حمایت از آثار معماری تأکید ورزیده‌اند و بر این باورند که حمایت از آثار معماری نه تنها توسعه ایده‌های معماری را محدود نمی‌کند، بلکه از کپی‌برداری از آثار قبلی نیز ممانعت به عمل می‌آورد (Adrian 2008: 524).

از طرف دیگر برخی نویسندگان مدعی شده‌اند، به‌رغم تعریف موسع این قانون از آثار معماری مورد حمایت، رویه اغلب دادگاه‌های ایالتی کماکان مبتنی بر حمایتی محتاطانه از آثار معماری است؛ تزیینی که مورد انتقاد برخی نویسندگان قرار گرفته است، طوری که گفته شده حمایت مضیق از آثار معماری به‌ویژه در مورد ساختمان‌های اداری بزرگ و آسمان‌خراش‌هایی که از نظر ظاهری دارای شکل و سبکی خاص‌اند نامنصفانه به نظر می‌رسد (Shipley 2010: 6).

عدم لزوم احراز اصالت اثر معماری

برخی حقوقدانان نیز بر این باورند که معماری برای شکوفایی خود نیاز به قوانین حمایتی کپی‌رایت ندارد. چون سال‌ها بدون چنین حمایتی حیات خود را تداوم بخشیده است. به‌علاوه، سازوکارهای تشویقی دیگر از قبیل رضایت مشتری یا مطلوبیت برنده شدن طرح در یک مناقصه برای یک معمار وجود دارد. پس، بهتر است برای تعیین گستره حمایتی قانون از این آثار راه افراط را نپیماییم (James Bingham Bucher 1990: 1261). بی‌محابا اصیل شناختن عناصر اثر معماری سبب محاط شدن عنصر یادشده در اثر خواهد شد و محروم ماندن جامعه از برخورداری از اثر را در پی خواهد داشت و اشاعه آن را به مخاطره خواهد انداخت (Scholl 1992: 807). این ادعا تا بدانجا پیش رفته که برخی بر این باورند که حقوق کپی‌رایت هدف اولیه‌اش، یعنی تشویق ابتکار، را گم

کرده است و به آثاری که قبلاً به وجود آمده‌اند پاداش می‌دهد و آثاری را که باید به وجود آیند محدود می‌کند (اشتاین و پارچوموفسکی ۱۳۹۰: ۴۹۵).

معیارهای اصلی احراز اصالت آثار معماری در رویه قضایی ایالات متحده آمریکا

سه معیار برای احراز تحقق نقض آثار مورد حمایت توسط کنگره و دادگاه‌های ایالات متحده ابراز شده است: معیار عدم کارکرد^۱، معیار تجزیه یا تشریح^۲، معیار مطلق^۳.

معیار عدم کارکرد

بر اساس گزارش کاخ ریاست‌جمهوری آمریکا^۴ از مذاکرات اعضای کنگره، هر مؤلفه دارای کاربرد در اثر معماری باید از حیطة حمایت خارج شود و ثبت آن در اداره کپی‌رایت آمریکا نیز نمی‌تواند اخلاقی در اجرای این حکم محسوب شود (Greenstreet & Klingaman 2000: 178). معیار عدم کارکرد درصدد تبیین آن است که آیا هر یک از عناصر طراحی یک اثر معماری یا شکل کلی اثر دارای کارکرد هستند یا فقط واجد جنبه زیباشناختی‌اند؛ مثلاً یک سازه فلزی منحنی و ماریچ در گوشه ساختمان، که از زاویه ملاحظات کاربردی بی‌فایده به نظر می‌رسد و معمار فقط برای غنای جنبه زیباشناختی اثر آن را انتخاب کرده است (Bradberry 2015: 271). معیار یادشده در تمیز آثاری که از سویی دارای وصف کاربردی ذاتی‌اند و از سویی دیگر جنبه‌های زیباشناختی در آن‌ها متبلور شده با چالشی جدی روبروست. این معیار را کنگره مطرح کرد^۵ و همان‌طور که آمد درباره آثاری

1. nonfunctionality test

2. dissection test

3. categorical test

4. U.S. House of Representatives Report No. 101-735 (United States Congress, 1990c)

۵. دکترین ادغام (merger doctrine) بیانگر آن است که اگر ایده و بیان آن ایده با یکدیگر مرتبط و از هم جدایی‌ناپذیر

باشند، یعنی فقط یک راه معقول معمولی و قابل قبول برای بیان آن ایده و گنجاندن آن در خلق یک اثر وجود داشته

باشد، ایده و بیان آن بر اساس مالکیت ادبی-هنری قابل حمایت نیستند. زیرا ایده‌ها از شمول حمایت بر اساس

مالکیت ادبی-هنری به‌صراحت مستثنی شده‌اند و در این مورد خاص بیان آن ایده هم از آن ایده جدایی‌ناپذیر است.

یعنی حمایت از نحوه بیان آن ایده باعث حمایت از خود آن ایده می‌شود و به منافع عموم تعدی می‌کند (معینی و

قادری ۱۳۹۲: ۱۷۹ - ۲۰۱).

R. REP. NO. 101-735, at 20-21, reprinted in 1990 U.S.C.C.A.N. 6935, 6951-52.

که با آمیختگی عمیق جنبه‌های زیباشناختی و کاربردی^۱ همراه‌اند از دشواری تکلیف دادرسی در احراز عمل نقض‌آمیز نمی‌کاهد.

در معیار مورد اشاره، اینکه اگر یکی از عناصر اثر معماری دارای کارکرد باشد فقط همان عنصر قابل حمایت مالکیت فکری نیست یا تمامیت اثر را از حمایت محروم می‌سازد روشن نشده است. به‌رغم تعریف قانون از اثر معماری مورد حمایت و تبیین معیار عدم کارکرد توسط کنگره، دادگاه‌ها کماکان جهت اجرای آزمون عملی برای احراز اصالت آثار معماری در تقلا هستند. سرانجام، لزوم تحلیل مناسب شکافی عمیق در دادگاه‌های استیناف فدرال ایجاد کرد که معیار مطلق و معیار تجزیه یا تشریح مولود همان گسست شناخته شده است (Bradberry 2015: 283). یکی دیگر از چالش‌های قاضی در مواجهه با اعمال معیار عدم کاربرد اعمال آن در مورد کاربرد کلیت اثر معماری است.

کنگره ضمن بیان اینکه کلمه ساختمان شامل سازه‌های قابل سکونت، مانند خانه و مغازه و ساختمان‌های اداری، است، اما، منظور از سازه‌ها آثاری است که اگرچه ممکن است انسان‌ها در آن سکونت نداشته باشند، استفاده انسان از آن‌ها به‌هیچ‌وجه نامحتمل نیست،^۲ اعلام کرد همه آثار معماری دارای کارکردی ذاتی‌اند. در مقام عمل نیز دادگاه‌ها به این نتیجه رسیدند که حتی اگر فقط کلیت شکل اثر قابل حمایت باشد، فرض عدم کارکرد ساختمان غیر قابل تصور است. چون کلیت شکل اغلب ساختمان‌ها از جنبه‌های کاربردی و سودمندی آن قابل تفکیک نیست (Bucher 1990: 1269). برخی دیگر از نویسندگان برای رفع چالش یادشده اعلام کردند گستره معیار عدم کارکرد را باید فقط در مورد عناصر خاص اثر تعریف کرد نه کلیت اثر؛ مگر در برخی اوضاع و احوال خاص که فرض آن، اگرچه محتمل، بسیار بعید است^۳ (Bradberry 2015: 271).

1. intertwining of function and aesthetics

2. 126. H.R. REP. NO. 101-735, at 20, reprinted in 1990 U.S.C.C.A.N. 6935, 6951 (emphasis added). Some examples of buildings provided by the House Report include: "churches, pergolas, gazebos, and garden pavilions."

۳. مثلاً گوگنهایم، موزه هنری مشهور واقع در ضلع فوقانی منهتن در شهر نیویورک، طرحی است که در صورت اعمال

معیار عدم کارکرد قابلیت حمایت می‌یابد. قالب و شکل کلی اثر فاقد کارکرد است و بیشتر به یک قطعه هنری می‌ماند تا یک ساختمان.

معیار تجزیه

به‌کارگیری معیار تجزیه مستلزم تجزیه ذهنی همه عناصر اثر معماری و تحلیل جداگانه هر عنصر برای بررسی امکان برخورداری آن عنصر از حقوق مالکیت ادبی و هنری است (Bradberry 2015: 283). قاضی در پرونده زالفسکی علیه کیکرو بیلدر دو^۱ با استناد به معیار تجزیه بر اهمیت بررسی تک‌تک عناصر اثر و تحلیل فردفرد آنها تأکید کرد. این معیار، که به بهترین وجه از حمایت ناروا از آثار غیر اصیل ممانعت به عمل می‌آورد، بر دکتین ادغام متکی است و البته خالی از نقص هم نیست؛ معیاری که چنانچه به‌کارگیری آن با بی‌دقتی توأم شود نتایج نامطلوب به همراه خواهد داشت (Bradberry 2015: 283).

دادگاه در پرونده میلر علیه یونیورسال سیتی استودیوز^۲ اعلام کرد عناصر موجود در اثر اصالت خود را از تجمع در قالب کلی اثر به دست نمی‌آورند. بنابراین مهم نیست کلیت اثر را تا چه میزان اصیل تلقی کنیم یا اصالت عناصر را منوط به اصالت کلیت اثر بپنداریم؛ بلکه این عناصر هستند که در فرض احراز اصالت به طور مستقل مستحق حمایت قانونی خواهند بود (Kim 2018: 311). قاضی دادگاه در پرونده شرکت نلسون سالابس علیه مورنینگ ساید هولدینگز^۳ نیز اگرچه از واژه تجزیه استفاده نکرد طرح مفروض وی بدین مضمون که ممکن است فقط برخی عناصر اثر مستقل از کلیت اثر مورد حمایت قرار بگیرند تلویحاً مبین تمایل وی بر این رویکرد است (Kim 2018: 306).

تجزیه عناصر موجود در اثر معماری و بررسی مستقل هر یک ممکن است موجب بی‌اثر شدن برخی ویژگی‌های بارز اثر شود (Bradberry 2015: 283). مثلاً احتمال دارد شکل کلی^۴ اثر مورد غفلت قرار بگیرد؛ به‌ویژه در فرضی که عناصر هر یک به تنهایی فاقد گام خلاقانه باشند، لکن ترتیب قرارگیری آنها حاکی از قوای خلاقه پدیدآورنده باشد، ناتوانی این معیار در ارزیابی اصالت اثر آشکار خواهد شد. قاضی در پرونده سپارکو علیه لاولر، ماتوسکی، سکلی، انجینیرز ال.ال.پی.

1. Zalewski v. Cicero Builder Dev., Inc. (2014)
2. Miller v. Universal City Studios, Inc. (1981)
3. Nelson-Salabes Inc. v. Morningside Holdings (2001)
4. Overall form

اعلام کرد اعمال معیار تجزیه در این پرونده حمایت از خیره‌کننده‌ترین ویژگی اثر، که همان چیدمان عناصر است، را مغفول خواهد گذاشت.^۱

به هر حال قضات امریکا، بدون بی‌ارزش جلوه دادن معیار تجزیه، بر لزوم دقت در به‌کارگیری آن پای می‌فشارند (Bradberry 2015: 271). در پرونده گایلز نیز که در مجلس لردان انگلیس مطرح بود نظر مجلس بر این فرض استوار بود که تحلیل هر یک از عناصر موجود در اثر به طور مستقل رویکردی صحیح نیست.^۲ مجلس با تأکید بر لزوم توجه به اثربخشی یک اثر یکپارچه تلقی آن به منزله اثری بسیط را مناسب‌تر انگاشت^۳ (Mann & Denoncourt 2009: 710).

معیار مطلق

معیار بعدی که معیار مطلق نام دارد را دادگاه یازدهم ایالتی امریکا مطرح کرد. این معیار گستره حمایتی قانون از آثار معماری را از طریق شناسایی اثر تحت عنوان مجموعه‌ای از مؤلفه‌های موجود در اثر تعریف می‌کند، نه بررسی هر یک به طور مستقل.^۴ قاضی در پرونده ایتروست اظهار کرد دامنه حمایت از آثار معماری دامنه‌ای مضیق است و همین دایره محدود نیز باید از دریچه باریک معیار مطلق نگریسته شود؛ نظری که ضمن مواجهه با استقبال قضات امریکا مستند اصدار آرای پرشماری نیز شد.^۵ برخی نویسندگان نیز استدلال دادگاه در پرونده شاین علیه چایلدز^۶ را که بر مبنای معیار مطلق اصدار یافته بود قرائتی صحیح از قانون کپی‌رایت امریکا قلمداد کردند (Tang 36: 2013). به‌کارگیری این معیار در پرونده ایتروست کانستراکشن علیه کانتربری ستیت هومز^۷ توسط قاضی دادگاه یازدهم ایالتی نیز در رویه قضایی دادگاه‌های امریکا بی‌تأثیر نبود. این در حالی است که برخی آن را معیاری نامناسب ارزیابی کردند. زیرا ممکن است باعث چشم‌پوشی دادگاه از

1. Sparaco v. Lawler, Matusky, Skelly, Engineers LLP (2002)

2. the House of Lord held that the correct approach was not to deal with the copied features in isolation, but to compare their cumulative effect.

3. copyright infringement in Designers Guild Ltd v Russell Williams (Textiles) Ltd (No 2) (2001)

۴. به عبارت دیگر، اصالت اثر با مطمح نظر قرار دادن کل مجموعه احراز می‌شود.

5. Miller's Ale House, Inc. v. DCCM Rest. Grp., LLC (2016), Jeff Benton Homes v. Ala. Heritage Homes, Inc. (2013), Dream Custom Homes, Inc. v. Modern Day Construction (2011), Harvester, Inc. v. Rule Joy Trammell Rubio (2010)

6. Shine v. Childs (2005)

7. Intervest Construction, Inc. v. Canterbury Estate Homes, Inc. (2008)

حمایت از یک یا چند مؤلفه اصیل در اثر شود. حال آنکه همواره این احتمال وجود دارد که اثر مؤلفه‌ای خلاقانه و واجد حمایت در خود داشته باشد؛ همان‌طور که رأی قاضی در پرونده فیست علیه شرکت رورال تلفن سرویس مستظهر بر همین فرض بود^۱ (Bradberry 2015: 270). قاضی دادگاه دوم در رد استدلال دادگاه یازدهم در پرونده زالفسکی اعلام کرد معیار منتخب دادگاه یازدهم برای تحلیل دامنه آثار مورد حمایت ناکافی به نظر می‌رسد. وی تأکید کرد چگونه می‌توان به اناطه اصالت یک اثر به اصالت عناصر آن قائل شد؟^۳ (Kim 2018: 304).

معیارهای فرعی احراز اصالت اثر معماری

معیارهای دیگری نیز در میان نوشته‌های پراکنده و رویه‌های دادگاه‌ها وجود دارد که اگرچه از شهرت سه معیار اشاره‌شده بی‌بهره‌اند، میزان تأثیرگذاری و قوت راهگشایی آن‌ها در تصمیمات قضایی لزوم تحلیل یا دست‌کم مطالعه‌ای گذرا بر آن را موجه می‌کند. این معیارها معیار وجود شباهت اساسی و عدم کپی‌برداری از بخش اساسی اثر است.

معیار شباهت اساسی

مهم‌ترین مبنای لازم برای برخورداری از حمایت قانونی میزان تخصص و مهارت معمار است. لکن در ارزیابی اصالت یک اثر معماری میان آنچه از نظر بصری قابل توجه است یا نیست تمایز ایجاد می‌شود. چنانچه چشم شباهت معناداری میان دو اثر دریافت کند و به شباهت دو اثر پی ببرد، اثر دوم را نمی‌توان اصیل دانست. قاضی در پرونده درایتون کنترلز علیه هانیول کنترل سیستم که در انگلستان مطرح بود^۴ اظهار کرد صرف تغییر در ابعاد پنجره جوازی برای کپی‌برداری از اثر

1. See *Feist v. Rural Telephone Service Company* (1991)

2. 754 F.3d at 103–04.

۳. وی اعلام کرد همان‌گونه که همه آثار موسیقایی مورد حمایت فقط از همان هفت نت غیر قابل حمایت موسیقی تشکیل یافته‌اند، یک اثر نقاشی از ترکیب و تلفیق رنگ‌های غیر قابل حمایت و نیز همه آثار ادبی مورد حمایت از دایره لغات غیر قابل حمایت هر زبان متشکل است. بر پایه این قیاس نمی‌توان عدم اصالت مؤلفه‌های متشکله اثر معماری را دلیل عدم اصالت اثر معماری پنداشت. ناچار باید پذیرفت اعمال معیار مطلق و صرف توجه به کلیت اثر ممکن است عناصر خلاقانه‌ای را که ذاتاً مستحق برخورداری از حمایت کپی‌رایت هستند نامنصفانه از حیز حمایت قانونی خارج کند (Kim 2018: 304).

4. *Drayton Controls (Engineering) v Honeywell Control Systems* (1992)

اصیل تلقی نمی‌شود. وی با بیان اینکه قوای باصره چنین تغییراتی را ناچیز تشخیص می‌دهد به عدم اصالت اثر دوم قائل شد. رأی قاضی در این پرونده حاکی از آن بود که همواره نمی‌توان با استناد به تخصص و مهارت به‌کاررفته در ایجاد اثر معماری از اصالت آن اطمینان حاصل کرد. همچنین قاضی در پرونده اینترلگو آ.جی. علیه تایکو ایندستریز^۱ که در انگلستان مطرح بود اعلام کرد صرف تغییر ابعاد طرح و کاهش مقیاس آن به اثر کپی‌شده شایستگی حمایت کپی‌رایت اعطا نمی‌کند و حداقل وجود یک مؤلفه منحصربه‌فرد در اثر اخیر برای احراز اصالت ضروری است (Mann & Denoncourt 2009: 708).

در پرونده هانتر دادگاه معاینه توأمان دو اثر را مطمح نظر قرار داد. دادگاه دریافت که اولاً درجه کافی از شباهت عینی میان دو اثر به چشم می‌خورد. ثانیاً بین اثر اصلی و اثر ناقص ادعایی وجود یک پیوند نسبی^۲ به نحو غیر قابل کتمان مشهود است (Mann 2010: 739). همچنین قاضی در پرونده تاولر علیه سیلز^۳ اعلام کرد چنانچه اثر اساساً مشابه^۴ با اثر قبلی باشد، حکم به اصالت آن فاقد وجهت است؛ استدلالی که در سال ۱۹۸۸ نیز در پرونده شرکت کیلر براس علیه شرکت کانتینتال براس^۵ مستند رأی دادگاه قرار گرفته بود (Kim 2018: 310). همان‌طور که قاضی در پرونده ساتاوا علیه لووری^۶ اعلام کرد نقض اثر مورد حمایت زمانی محقق تلقی می‌شود که اثر کپی‌شده مشابه و تقریباً یکسان با اثر اصیل باشد. در مقابل قاضی در پرونده اوراویس علیه سانی ایسلس لاکشری ونچرز^۷ در رد پرونده خواهان مبنی بر وجود شباهت اساسی میان دو اثر اظهار کرد تفاوت میان دو اثر به حدی است که هیچ منطق و انصافی نمی‌تواند وجود شباهت‌های میان دو اثر را اساسی توصیف کند (Kim 2018: 308).

باور برخی نویسندگان در اعمال معیار شباهت اساسی آن است که حتی ایجاد یک نسخه تقریباً یکسان از روی اثر اصیل هم ممکن است لزوماً نقض اثر اصیل تلقی نشود. مادام که فردی متعارف

1. Interlego AG v. Tyco Industries Inc. (1989)

2. casual connection

3. Towler v. Sayles (1996)

4. substantially similar

5. Keeler Brass Co. v. Continental Brass Co. (1988)

6. Satava v. Lowry (2003) ([T]hin' copyright[s] ... protect against only virtually identical copying).

7. Oravec v. Sunny Isles Luxury Ventures (2008)

در اجتماع با دیدن اثر اخیر به شباهت تمامیت اثر یا حداقل یکی از عناصر آن با تمامیت اثر اصیل یا یکی از عناصر منحصر به فرد آن پی نبرد، حکم به نقض حق مالکیت فکری اثر معماری با تردیدهایی جدی مواجه است (Mann & Denoncourt 2009: 709). قاضی پرونده زالفسکی علیه میکرو بیلدر دو^۱ نیز ضمن تأکید بر داوری عرف در تعیین وجود شباهت‌های اساسی میان دو اثر اعلام کرد اگر فردی متعارف در جامعه قادر باشد شباهت‌های میان دو اثر را به دیده اغماض بنگرد، در اتصاف اساسی بودن آن شباهت‌ها باید تردیدی جدی روا داشت (Kim 2018: 307).

در پرونده پیرس که علیه اراپ پارتنرشیب مطرح شده بود^۲ خواهان اظهار کرد برخی ویژگی‌های طرح موزه کانستال از طرح‌های داکلند او کپی برداری شده و بر این اساس مدعی نقض حق شد. قاضی پرونده ضمن اذعان وجود یک ویژگی مشابه^۳ طرح پیرس در موزه کانستال روتردام اظهار کرد طراحی موزه به صورت مستقل انجام گرفته است و ادعای نقض حق خواهان، به‌رغم وجود یک ویژگی مشابه، مردود است^۴ (Mann 2010: 734). قاضی والتون نیز در پرونده شرکت گام علیه ریلکستز آپهولستری^۵ اعلام کرد اگر معماری یک طرح معماری را رؤیت کند، ممکن است به طور ناخودآگاه از آن متأثر شود؛ طوری که بتواند سبکی را که در آن طرح تجسم یافته بعدها به کار بندد و در طرحی اصیل که خلق می‌کند مورد استفاده قرار دهد بدون آنکه بتوانیم نقض حقی را محقق تلقی کنیم^۶ (Mann 2010: 734).

معیار عدم کپی برداری از بخش اساسی

برای احراز شباهت عینی لازم نیست آثار عیناً مشابه باشند. اگر بخشی اساسی از اثر مورد کپی برداری قرار گیرد، نقض حق قابل احراز خواهد بود و در نتیجه اثر دوم فاقد اصالت. گفتنی

1. Zalewski v. Cicero Builder Dev., Inc. (2014)

2. Pearce v Ove Arup Partnership Ltd (2002)

3. A similar feature

4. (2002) 25(2) I.P.D. 25011; [2002] E.C.D.R. CN2.

5. Gomme (E.) Ltd v. Relaxateze Upholstery Ltd (1976)

۶. اگرچه ممکن است نوعی کپی کردن ناخودآگاه از سوی خواننده را محقق بدانیم، همان‌گونه که یک لحن موسیقی نیز می‌تواند در مدت زمانی قابل توجه در حافظه انسان باقی بماند، باید بپذیریم که هیچ نقض حقی صورت نپذیرفته

است (Mann 2010: 734).

است ارزیابی «بخش اساسی» یک بررسی کیفی محسوب می‌شود نه کمی. دادگاه در پرونده لادبروک فوتبال علیه ویلیام هیل فوتبال^۱ اعلام کرد بازبینی عینی اثر ناقص حاکی از کپی‌برداری از بخش اساسی اثر اصلی است. همچنین قاضی در پرونده شرکت دیزاینرز گیلد علیه شرکت راسل ویلیامز^۲ و پرونده پیرس علیه اراپ پارتنرشیب^۳ نیز با استدلالی مشابه نقض حق اثر معماری را محرز انگاشت (Mann 2010: 739).

در قانون کپی‌رایت طرح‌های صنعتی و اختراعات ۱۹۸۸ انگلستان^۴ نیز از لزوم کپی‌برداری از بخش اساسی اثر در تحقق نقض یاد شده است^۵ (Mann 2010: 739). در مورد اعمال این معیار نیز گفته شده چنانچه وجود پیوندی نسبی میان دو اثر احراز نشود، حتی با وجود اساسی بودن بخش کپی‌شده، نمی‌توان نقض را محقق دانست^۶ (Mann 2010: 739).

نتیجه

حمایت از آثار فکری به طور کلی واجد ویژگی‌هایی است که هر یک از این ویژگی‌ها در تطبیق با هر حوزه از آثار شکل و رنگی خاص به خود می‌گیرد. قوانین ملی و بین‌المللی در حمایت از محصولات فکری به بیان برخی معیارها پرداخته و به مرور زمان این معیارها را تکمیل کرده‌اند و انطباق اثر و قانون حمایتی را در صورت بروز اختلاف به مراجع قضایی واگذار کرده‌اند. هنر معماری به لحاظ خصیصه کاربردی بودن کمتر از دیدگاه هنری مورد توجه قرار گرفته و در نتیجه کمتر حمایت از این دسته آثار مطرح شده است. همین موضوع انطباق این آثار با قوانین حمایتی را دشوار کرده است. بنابراین، به مرور، دادگاه‌ها سعی در طرح معیارهایی برای سازه‌های قابل حمایت کرده‌اند. معیار عدم کارکرد بر آن است که باید بین سازه‌های کاربردی و سازه‌های زیبایی‌شناختی صرف تفکیک قائل شد؛ معیاری که به دلیل تفکیک‌ناپذیری کارکرد ذاتی آثار

1. Ladbroke Football Ltd v William Hill Football Ltd (1964)
2. Designers Guild Ltd v Russell Williams (Textiles) Ltd (2001)
3. Pearce v Ove Arup Partnership Ltd (2002)
4. Copyright Designs and Patents Act 1988 (CDPA)
5. s16 (3) (a) CDPA 1988

۶. همچنین گفته شده است حتی در فرض اثبات اینکه اثر معماری حاصل کپی‌برداری از اثر اصیل دیگری بوده است امکان آنکه اثر کپی‌شده از جنبه‌های دیگری واجد شرایط حمایت مالکیت فکری قرار بگیرد وجود دارد (Mann 2010: 739).

معماری از کلیت شکل و قالب اثر نمی‌تواند به‌تنهایی پاسخگوی مسئله باشد. معیار تجزیه بر آن است که برای اثبات اصالت اثر باید اجزای گوناگون سازه را تجزیه کرد و سپس درباره اصالت اظهار نظر کرد؛ معیاری که در فرض فقدان گام خلاقانه در عناصر تشکیل‌دهنده اثر ممکن است خیره‌کننده‌ترین ویژگی اثر را، که همان کلیت شکل اثر است، مغفول گذارد. معیار مطلق شناسایی مؤلفه‌های گوناگون موجود در اثر را ضروری می‌داند و به نحو غیر مستدل قائل به اناطه اصالت اثر به اصالت همه مؤلفه‌های اثر شده است. با توجه به نقاط ضعف و قوت هر یک از معیارهای مطرح به نظر می‌رسد از طرفی هیچ‌یک از این معیارها منحصراً پاسخگوی مسئله نیستند و از طرف دیگر به معیار قاطع و دقیقی برای احراز اصالت همه آثار معماری به طور نوعی نمی‌توان قائل شد. لازم است معیارهای احراز اصالت اثر معماری دارای انعطاف کافی برای اختیار قاضی جهت بررسی موردی هر پرونده به طور خاص باشد. چون به نظر می‌رسد تعیین معیارهای مطلق و نوعی ممکن است از یک سو حمایت از آثار اصیل معماری را مخدوش کند و از سوی دیگر با اصیل دانستن بی‌رویه آثار معماری سبب انسداد فعلیت یافتن ابتکارات آتی شود؛ مرز باریکی که عدم تعدی از آن نه تنها جلب نظر کارشناسان معماری که جواز قاضی به «بررسی موردی» هر دعوا جهت احراز اصالت اثر را می‌طلبد.

منابع

- اشتاین، الکس؛ گیویون پارچوموفسکی (۱۳۹۰). «جایگاه شرط اصالت در حقوق کپی‌رایت امریکا»، مترجم: جعفرزاده، میرقاسم؛ محسن اسماعیلی، تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ش ۵۴، صص ۴۷۷-۵۴۵
- جعفری، فاطمه؛ جعفر یوسف‌پور (۱۳۹۴). «جایگاه آثار معماری در حقوق مالکیت فکری»، کنفرانس بین‌المللی معماری، شهرسازی، عمران، هنر و محیط زیست، افق‌های آینده، نگاه به گذشته.
- حسینی نیک، سید عباس (۱۳۹۲). سیاست جنایی ایران در حمایت از حقوق تألیف و نشر، تهران، مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- زرکلام، ستار (۱۳۸۸). حقوق مالکیت ادبی و هنری، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها.
- کلمبه، کلود (۱۳۹۰). اصول بنیادین حقوق مؤلف و حقوق مجاور در جهان، مترجم: علی‌رضا محمدزاده و ادقانی، تهران، بنیاد حقوقی میزان.
- معینی، حامد؛ مریم‌السادات قادری (۱۳۹۲). «دکترین ادغام و دکترین نمای اجباری در حقوق مالکیت ادبی و هنری»، حقوق پزشکی، ش ۷، صص ۱۷۹ - ۲۰۱.
- میرحسینی، سید حسن (۱۳۸۵). فرهنگ حقوق مالکیت معنوی، حقوق مالکیت ادبی و هنری، میزان، ج ۲، تهران، نشر میزان.

References

- Adrian, A. (2008). "Architecture and copyright: a quick survey of the law", *Journal of Intellectual Property Law and Practice*, 3(8), pp. 524-529.
- Bradberry, L. J. (2015). "Putting The House Back Together Again: The Scope Of Copyright Protection For Architectural Works", *Louisiana Law Review*, 76(1), The Voting Rights Act At 50: The Past, Present, And Future Of The Right To Vote, A Symposium Of The Louisiana Law Review, Available At: <https://Digitalcommons.Law.Lsu.Edu/Lalrev/Vol.76/Iss1/14>.
- Bucher, J. B. (1990). Comment, Reinforcing The Foundation: The Case Against Copyright Protection For Works Of Architecture, 39 Emory L.J., 39, pp. 1261-1268.
- Check Out These Interesting Photos Of The Guggenheim Museum In New York, Boomsbeat. <http://www.boomsbeat.com/articles/2161/20140415/check-out-these-interesting-photos-of-the-guggenheim-museum-in-new-york.htm> [http://perma.cc/K74R-ND6X]
- Colombet, C. (2011). *Fundamental Principles of Copyright and Neighboring Rights in the*

- World*, translated by Alireza Mohammadzadeh Vadghani, Mizan Legal Foundation, second edition. (in Persian)
- Gervais, D. (2002). *Feist goes global: a comparative analysis of the notion of Originality in copyright law*, Copyright Society of the U.S.A.
- Goldstein, Paul & P. Bernt Hugenholtz (2013). *International copyright: principles, law, and practice* New York: Oxford University Press.
- Greenstreet, R. & Klingaman, R. (2000). Architectural Copyright: Recent Developments, University Of Wisconsin Milwaukee, *Architecture and Urban Planning*, pp. 177-192.
- Hosseini-Nik, S. A. (1392). *Iran's criminal policy in support of copyright*, Majd Scientific and Cultural Association. (in Persian)
- Jafari, F. & Yousefpour, J. (2013). "The place of architectural works in intellectual property law", *International Conference on Architecture, Urban Planning, Civil Engineering, Art and Environment; Future horizons, look to the past*.
- James Bingham Bucher, (1990), *Comment, Reinforcing the Foundation: The Case Against Copyright Protection for Works of Architecture*, 39 EMORY L.J. 1261, 1268
- Kim, J.S. (2018). Filtering, Copyright Infringement Analysis In Architectural Works, *University Of Illinois Law Review*, 1, 282-112.
- Mann, P. (2010). Who Owns The Copyright Of Architectural Works And Designs?, *School Of Construction Management And Engineering, University Of Reading, Whiteknight, Reading, Rg6 6ah, United Kingdom*, pp. 733-748.
- Mann, P. & Denoncourt, J. (2009). Copyright Issues On The Protection Of Architectural Works And Designs. *25th Annual Conference Of Association Of Researchers In Construction Management (Arcom)*, September 2009, Albert Hall, Nottingham, Available At [Http://Centaur.Reading.Ac.Uk/4621/](http://Centaur.Reading.Ac.Uk/4621/).
- Margoni, Thomas (2016). *The Harmonisation of EU Copyright Law: The Originality Standard*.
- Mir-Hosseini, S. H. (2006). *Encyclopedia of Intellectual Property Rights, Literary and Artistic Property Rights*, Mizan Publishing, Vol. II. (in Persian)
- Moeini, H. & Qaderi, M. S. (2013). "The Doctrine of Integration and the Doctrine of Compulsory View in Literary and Artistic Property Law", *Medical Law Quarterly*, 7, pp. 201-179. (in Persian)
- Scholl, A. (1992). *The Architectural Works Protection Act Of 1990: A Solution Or Hindrance?*. 22 Men.St. U.L. Rev. 807.
- Shareef, V. A. (2018). The Meaning Of Originality In Architecture And How Can It Be Measured. Department Of Architecture, Faculty Of Engineering, Koya University, Oya Koy45, Kurdistan Region – F.R. Iraq. (Jpmnt) *Journal Of Process Management–New Technologies*, International, 6(3), pp. 15-29.
- Shiple, D. E. (2010). "The Architectural Works Copyright Protection Act At Twenty: Has Full Protection Made A Difference?", *Journal of Intellectual Property Law*, University Of Georgia Law, 18(1), pp. 1-19.
- Tang, X. (2013). "Narrativizing The Architectural Copyright Act: Another View Of The Cathedral", *Texas Intellectual Property Law Journal*, 21(33), pp. 11-22. Available At: <https://Ssrn.Com/Abstract=2169090>.
- Zakolski, L. A. (2014). *Copyright And Literary Property* 18 Am. Jur. 2d Copyright.

- Zarkalam, S. (2009). *Literary and Artistic Property Rights*, Organization for the Study and Compilation of University Humanities Books, Tehran, Second Edition. (in Persian)
- Zhilskiy, N., Shariapova, E., & Matveeva, M. (2019). Protection Of Intellectual Property Of An Architect, Saint Petersburg State University Of Architecture And Civil Engineering, 190005, *Vtoraja Krasnoarmejskaja Ul. 4, St. Petersburg, 190005, Russia*, , Ttps://Doi.Org/10.1051/E3sconf /20199105029

Documents

- Act on Copyright and Related Rights (Copyright Act) Copyright Act of 9 September 1965 (Federal Law Gazette Part I, p. 1273), as last amended by Article 8 of the Act of 1 October 2013 (Federal Law Gazette Part I, p. 3714)
- Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Sept. 9, 1886, as revised at Paris on July 24, 1971 and amended in 1979, S. Treat Do. No. 99-27 828 U.N.T.S 221.
- COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS ACT, Based on Articles 78 and 83, paragraph 1, of the Constitution, and as proposed by the Council of Ministers, THE ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF ALBANIA DECIDED: Official Bulletin Year 2016 - Number 64, LAW NO. 35/2016
- Estonian Copyright Act
- Federal Act on Copyright and Related Rights (Copyright Act, CopA) of 9 October 1992 (Status as of 1 April 2020), The Federal Assembly of the Swiss Confederation
- Town Planning Code of the Russian Federation

Cases

- Attia v. Society of the New York Hosp (1999)
- Designers Guild Ltd v Russell Williams (Textiles) Ltd (2001)
- Drayton Controls (Engineering) v Honeywell Control Systems (1992)
- Dream Custom Homes, Inc. v. Modern Day Construction (2011)
- Feist v. Rural Telephone Service Company (1991)
- Gomme (E.) Ltd v. Relaxateze Upholstery Ltd (1976)
- Harvester, Inc. v. Rule Joy Trammell Rubio (2010)
- Interlego AG v Tyco Industries Inc. (1989)
- Intervest Construction, Inc. v. Canterbury Estate Homes, Inc. (2008)
- Jeff Benton Homes v. Ala. Heritage Homes, Inc. (2013)
- Jones v London Borough of Tower Hamlets (2001)
- Keeler Brass Co. v. Continental Brass Co. (1988)
- Kenrick Co v Lawrence Co (1890)
- Ladbroke Football Ltd v William Hill Football Ltd (1964)
- Meikle v Maufe (1941)
- Miller v. Universal City Studios, Inc. (1981)
- Miller's Ale House, Inc. v. DCCM Rest. Grp., LLC (2016)
- Moser Pilon Nelson Architects v. HNTB Corp (2005)
- Nelson-Salabes Inc. v. Morningside Holdings (2001)
- Oravec v. Sunny Isles Luxury Ventures (2008)
- Patriot Homes, Inc. v. Forest River Housing Inc. (2008)

Pearce v Ove Arup Partnership Ltd (2002)
Satava v. Lowry (2003)
Shine v. Childs (2005)
Sparaco v. Lawler, Matusky, Skelly, Engineers LLP (2002)
Stovin-Bradford v Volpoint Properties Ltd (1971)
Towler v. Sayles (1996)
University of London Press v University Tutorial Press (1916)
Viad Corp. v. Stak Design, Inc. (2005)
Yankee Candle Co. v. New England Candle Co (1998)
Zalewski v. Cicero Builder Dev., Inc. (2014)
Zapsib electro engineering v. FGC UES (2015)
Infopaq International v. Danske Dagblades Forening (2009)

